

sokat emlegetett Werfel-regény, akkor az európai közvélemény vélhetően **semmit nem tudna** az örménységen 1915-ben elkövetett genocídiumról!)

Lord Palmerston angol miniszterelnök 1849-ben állítólag ezt mondta a magyar szabadságharcra kapcsolatban: "Lehet, hogy igazuk van, de végezzenek velük minél előbb". Nem akarom a rég elhunyt brit politikuson elverni a port, mégis, adódik az újabb kérdés: hány, különböző nemzetiségű Palmerston mondott efféle, hány különböző néppel, nemzettel, etnikai csoporttal kapcsolatban? És vajon valóban nem tudta a "civilizált világ", hogy mi történik évek óta s éveken át az Ararát lejtőin, Deir-ze-Zorban, Erzerumban és másutt? Vajon Talaat pasa, Ibrahim bej, vagy éppen az új török állam nagy bábája, Atatürk, a "törökök atyja", Musztafa Kemál csak azért nem került - na, nem bíróság elé - de legalább nemzetközi, erkölcsi szégyenpadra, mert csak évtizedekkel később fogadott el az ENSz nemzetközi konvenciót a genocídiumról?

Minek föltenni olyan kérdéseket, amelyeket nem lehet megválaszolni, de amelyek önmagukban hordják erkölcsi ítéletünket... Különbösen is, ha mondjuk Kemál pasát csak egy kicsit is meghurcolják (amúgy "Pinochet-módra") a világ közvéleménye előtt... attól sokmillió örmény szenvedése enyhült volna? Másfél millió kínhalál könnyebbé lett volna?

A kicsi leányka (a képen) nagyon közelre néz, bele a csillogó gépezetbe, amit fényképezőgépek hívnak. Hová is nézne? Hiszen tekintete iszonyatos távolságokat rohan át, mert iszonyatokat látott, talán akár egy nappal a nyugati fényképész bácsi megjelenése előtt... (sajnos, a képről csak annyit tudunk, hogy bizonyos R. Meyer készítette 1915-ben és a következő címmel látta el: Mészárlás után...)

Az ENSz fél évszázada megszavazott, elfogadott, szentesített... és mi mégis olyan jól ismerjük ezt a képet. Leányka az úton, kicsi, rémült, keserű, mert nagy nemzeti hősök, vagy birodalmi vitézek, esetleg egy másik, ugyancsak nyomorult nép kannibál "problémamegoldói" épp az elébb verték agyon az apját, erőszakolták meg az anyját, hajtották lángsírba az idősebbik testvérét, vagy... mit soroljunk? 1915-ben a törökök az örményekkel szemben, előtte és utána máshol, mások voltak igen találékonyak. Mert örmény, mert zsidó, mert albán, mert szerb, mert dalmát, néger, fehér, ilyen, olyan...

Felsorolhatnánk talán a világ minden népét. Hodie mihi, cras tibi - ma nekem, holnap neked, mondja a latin közmondás. 1895-ben és 1915-ben a kurdok a törökökkel vállvetve irtották az örményeket. Több állam több mohamedán csoportja most vállvetve öli a kurdokat.

Uram, emlékezz meg rólunk, emberekről, mert Előtted nincs különbség. A Te szemedben minden áldozat Ábel. És minden gyilkos Káin.

dcs

*****

Ez is egy fajta genocídium

Kevés szó esett eddig Marosvásárhelyről, az ősi székely városról - a Novum Forum Sicularumról, amely az ásatások szerint már a neolitik korban lakott terület volt, oklevelek 1316-ban említik.

A város a XIV. században tekintélyes helynek számított, megfordult itt Hunyadi János, Mátyás király, aki Székelyvásárhely névvel felmentette a várost a vámfizetés alól. Itt tartották az 1552-es és 1558-as országgyűlést, Bethlen Gábor "szabad királyi város" rangra emeli, Bocskai fejedelem építkezési jogot ad neki. Több erdélyi fejedelmet itt iktattak tisztségébe.

Marosvásárhely az 1848-49-es szabadságharcból is kivette részét.

Bem tábornok többször tartózkodott a városban. Petőfi innen indult utolsó útjára, a

fehéregyházi csatába. A város 1876-ban Maros-Torda vármegye székhelye lett.

A város a múltban a székelység kulturális központja volt és maradt a mai napig is. Itt élt a nagy szellemi nagyságok közül a két Bolyai, Farkas és János, Aranka György, a királyi tábla elnöke, aki 1793-ban nagy hozzáértéssel és hitelesen fordított Shakespeare-t, Köteles Sámuel a filozófus professzor, a székely ezermester Bodor Péter, aki a város főterén megépítette a zenélő kutat, amelyet lebontottak, és másolatát 1936-ban állították fel a budapesti Margitszigeten és amelynél idén 2000. március 19-én is találkoztunk.

A város múzeumában Barabás Miklós, Paál László, Lotz Károly, Ferenczi Károly képei láthatók, nem beszélve Zsögödi Nagy Imre, valamint a mai modern festők alkotásairól.

A volt városháza szecessziós-eklektikus stílusban épült, színes majolika tetőzete és toronysisakja igen vonzó látvány. Márványoszlopos előcsarnoka gótikus boltozatával, színes üvegablakaival középkorias hangulatú. Tornyában a négy óra pontosan jelzi az idő múlását. Tetőzete hasonlít az Üllői úti Iparművészeti Múzeuméhoz.

Lakossága, akár Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz lakossága is, az évszázadok folyamán sok kereskedő, iparos, tisztviselő, és nem utolsósorban államigazgatási pozíciót betöltő örmény családdal gazdagodott.

Ha csak az 1941-ben kiadott Marosvásárhely Címtárát tanulmányozzuk, számos jeles közéleti személyiség nevével találkozunk: dr. Szenkovits Tibor kir. tv. aljegyző, dr. Issekutz Viktor kir. tv. tanácselnök, dr. Jakabffy Albert kir. bírósági jegyző, dr. Duha Tibor ügyvédi kamarai alelnök, Fark István ügyvédi kamarai igazgató, dr. Nováky Jenő okleveles gépészmérnök, Elek János ipartestület elnöke, Kazatsa István H. titkár, Novák László bőrnagykereskedő, Patrubány István szolgabíró és még hosszasan sorolhatnám a kiváló, örmény származású magyarokat.

De nem ez a célom e sorok papírra vetésével. Az 1989-es és 1990-es év eseményeit szeretném röviden ismertetni: a távoli Marosvásárhelyen genocídium számba menő dolgokat, amelyeket a kommunista rezsím felszámolása és az alig sarjadó demokrácia nevében követtek el.

Az 1989-es tél enyhe volt a Bánátban és Erdély-szerte is. Ezért is mozgatott meg sok százezret Temesváron, a Tőkés László püspök által kirobbantott forradalom véghezviteléhez, valamint a marosvásárhelyi "véres március" vagy „fekete március” néven emlegetett eseményekhez.

Nem akarom megismételni a kiváló szónokok által elmondottakat, hiszen szavaik világszerte ismertté váltak 2000. március 15-én a tévé közvetítésével. Ekkor Tőkés Lászlónak, Markó Bélának, Kincses Elődnek és másoknak lehetőségük volt rávilágítani a dolgok mélyére.

Az uszítás már 1990. január 25-én este megkezdődött, amikor az akkori államelnök, Iliescu szeparatizmusról kezdett beszélni azzal kapcsolatban, hogy az erdélyi magyarok, valamint a németek is - anyanyelvű oktatást kértünk, minden szinten, az óvodától az egyetemig.

Cikkeket, tiltakozó írásokat, alkotmánytervezeteket jelentetett meg a hatalom, hangsúlyozva, hogy nincs szükség magyar nyelvű oktatásra - mert az csak Erdély elszakadásához vezetne.

Január 25-én színre lépett a Fratria Romaneasca, (Román Testvériség), február elsején pedig az u.n. Marosvásárhelyi "Vatra Romaneasca" (Román Tűzhely), amely ugyan máig azt állítja magáról, hogy csupán irodalmi tevékenységet folytat, de közismert, milyen szerepet játszott az 1990-es márciusi vérengzésben - és azóta is.

Február 11-én zajlott le a csodálatos gyertyás-könyves magyar tüntetés, amelyre nem kellett meghívókat küldeni, nem volt szükség falragaszokra. Szájról-szájra, szomszédtól-szomszédig, házról-házra járt a híre. A lenyűgöző megmozduláson az akkori becslések szerint százezernél is több ember vett részt. F fiatalok, középkorúak, idősek, mindenki ott volt, aki csak mozgott. Nagypák, akik unokáikat magyar oktatásban akarták volna részesíteni.

Szülők, akik azt akarták, hogy gyermekeik ismerjék meg apáik nyelvét, kultúráját, történelmét, múltját. Ott voltak a fiatalok, akik a legközvetlenebb módon érdekeltek a tanulásban. A Bolyai iskola neveltjei, az Orvostudományi Egyetem hallgatói.

Ott voltak az Ajtaiak, Duducok, Dóczik, Duhák, Szávák, Zakariások, Sáhinok, Karácsonyiak, Nuridsányok, Sáskák, és még sorolhatnám...

Csendes menet volt, mindenki egy gyertyát és egy könyvet tartott a kezében. 5 órakor indultak a Bolyai Líceumtól, a Bolyai utcán lefelé, a Sportcsarnokig. Olyan hosszan kígyózott a menet, hogy az eleje már odaért, a vége még el sem indult. A gyertyák ezrei világították meg az arcokat. Mindenki hitt, remélt egy fordulatban, egy jobb világban, ahol emelt fővel, egyenjogúan élhetünk őseink földjén.

A sportcsarnoknál Sütő András várta a menetet. Köszöntötte az egybegyűlteket. A tömeg végighallgatta a beszédet és Köllő Gábor katolikus pap vezetésével imádkozott. A tüntetés olyan kifogástalanul, békésen zajlott, hogy még a rendőrség is példásnak minősítette.

Március 15. Az első olyan március 15, amikor bátran, nyíltan gyülekeztünk a Székely vértanúk szobránál és nyíltan, méltóságteljesen ünnepelhettük a Nemzeti dalt. Akkor még nem gondoltuk, hogy alig 5 nap múlva milyen véres eseményeknek leszünk résztvevői, áldozatai.

Március 16-án a Vatra (látva, hogy milyen békésen tüntettünk magyarságunk mellett), a 28. számú gyógyszertárnál összetűzést provokált magyarok és románok között, azon a címen, hogy a gyógyszertár homlokzatára a román FARMACIE és APHOTHEKE mellett ki volt írva: GYÓGYSZERTÁR. A magyarok erre nem reagáltak.

Aztán elszabadult a pokol. Március 19-én a magyar csoportok békésen gyülekeztek az RMDSZ székháza előtt. Ide gyűlt a nagy számú román tüntető. Kicsalták Sütő Andrást az RMDSZ székhelyéről, amely valamikor a Kúria palotája volt, és egy őrnagy felszólítására: "vegyétek kezelésbe" egy fémtárggyal úgy ütötték fülön, hogy elterült. Akkor két katona az ott várakozó teherautóra emelte, majd a tömeg az autó ponyváját felszakítva felugrált és a legbrutálisabb módon ütlegelni kezdték. Ekkor sebesült meg olyan súlyosan, hogy végülis félszemét vesztette. Ez történt a székház előtt. A vandál bántalmazás híre futótűzként terjedt el. A magyarok a gyárakból tódultak a főtér felé.

A Vatra előre megírt forgatókönyv szerint járt el. Hodakból, Banestből és több, mint tíz másik faluból verbuvált felfegyverzett és leitatott román parasztok csapatait szállították a városba, teherautókon és más járműveken. Dorongokkal, csákányokkal, kaszával felszerelt "testvérek" támadtak ránk.

Nem kímélték az útba eső falvakat sem. Ez történt március 20-án.

Napokkal azelőtt már prédikálta a pápa: ölik testvéreinket Vásárhelyen, nagy veszélyben van minden román, ha megkondul a harang, indulunk, legyen mindenki készenlétben.

A Grand Hotel előtt történt az összecsapás.

Egy teherautó felszaladt az ortodox templom lépcsőjére, onnan ugrottak le a kaszások. Adott pillanatban harckocsik jelentek meg, amelyek benzint adtak a molotov koktélokhoz a vatrásoknak. A támadók a tankokat átugorva ütötték, verték a magyarokat, akiknek egyetlen fegyverük a főtéri padokból kiszagotott lécs volt. A rendőrkordon visszavonult, magára hagyva a verekedő tömeget.

Az esti órákban érkezett meg fehér ingben, jól felszerelve a közeli falvak cigányhada. Ez vetett véget a verekedésnek, amely a románokat megfutamodásra készítette. "Ne féljete magyarok, megjöttek a cigányok!" Ez volt a szólamuk, és ők voltak azok, akik jó leckét adtak a felbujtott jövevényeiknek.

Marosvásárhely főterén botokkal ontották a vért. Ekkor tartóztatták le az egészségügyben

dolgozó Cseresnyés Pált és számtalan magyart, akiket felelőssé tettek az eseményekért, súlyos börtönbüntetésre ítélve az áldozatokat. A románokat pedig kitüntették hősiességükért.

A margitszigeti zenélő kútnál bensőséges hangulatban találkozott egy kis csoport marosvásárhelyi. Egyesek itt élnek Budapesten, mások Veszprémben, Gyöngyösön, Sopronban.

Eljöttek, mint minden évben az utóbbi 10 esztendő alatt, hogy a kút lépcsőjén meggyújtsák az emlékezés gyertyáját.

Vári Attila és Káli Király István méltatta az áldozatok hősiességét, újra átéltek az eseményeket, amely a romániai magyarok egyik nagy drámájaként él emlékezetünkben. Nem feledjük a gyilkos akciót, amely az áldozatokat fizikailag és erkölcsileg be akarta mocskolni. Mindez 1990-ben, a kommunista rezsim megdöntése után történt a testvériség jelszavával...

Budapest, 2000. március 21.

Borbély Júlia

*****

Még egyszer a nyilvános testületi ülésről és közmeghallgatásról 2000. február 23.

Arról, hogy dr. Issekutz Sarolta, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke beszámolót tartott a II. kerületi Önkormányzat Mechwart-téri székházában a BÖKÖT gazdálkodásáról, eredményeiről, megvalósított műsorairól és jövőbeli terveiről, előző számunkban már beszámoltunk. Hangsúlyoztuk: a közmeghallgatáson több tucatnyian voltak jelen, az elnök asszony azonban sajnálattal állapíthatta meg, hogy a kisebbségekkel foglalkozó intézmények (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, a kisebbségi ombudsman hivatala és a Fővárosi Közigazgatási Hivatal) az idejekorán kiküldött értesítés ellenére sem képviseltették magukat.

Valóban súlyos kérdés, hogy a Magyar Köztársaságban, az arra hivatott személyek, akiknek státuszukból fakadóan kötelességük (lenne) a társadalmi, s ezen belül kisebbségi mozgalmak, szerveződések figyelemmel kísérése, megmaradnak a régi, jól bevált, lusta állampárti, központos gondolkodásmódnál. (Mondhatnánk azt is: a gondolkodás hiányánál.)

Vagy talán vegyük olybá, hogy a polgárosodó országban, amelynek polgári kormánya van s amely hitvallása szerint a polgárosodást, a civil szerveződések fejlődését támogatja (már csak azért is, mert számos, társadalmilag igen fontos feladatot kizárólag a polgárok pénzéből és az ő, gyakorta áldozatos, megfeszített munkájukkal vél és szeretne megvalósítani) - hogy ebben az országban éppen a civil szerveződés a legkevésbé kívánatos?

Eszünkbe jut Jelcin ex-elnök: az egész világ tudta, hogy beteg, beszámíthatatlan alkoholista, mégis, az egész világ úgy gondolkodott: egyszerűbb, ha egy Jelcinnel tárgyalunk, minthogy behatoljunk és megismerjük az irgalmatlanul bonyolult Oroszország hetvenhét, lehetséges politikusát, vélt, vagy valódi vezérét...

Csak nem efféle kényelmi szempontok vezérlik a Magyar Köztársaság hivatalait, másod- és harmadrendű prominenseit?

Még valami miatt kellett visszatérnünk a BÖKÖT-közmeghallgatásra. Ez alkalommal ugyanis felmerült az egész, bonyolult egyház-ügy is, az EÖGYKE-füzetekben közölt egyházalapító lista kérdése is. Erre a kérdésre - mint előző számunkban is ígértük, visszatérünk. Csakhogy a fejlemények - lásd a Bíboros úr levelét és dr. Issekutz Sarolta ehhez